

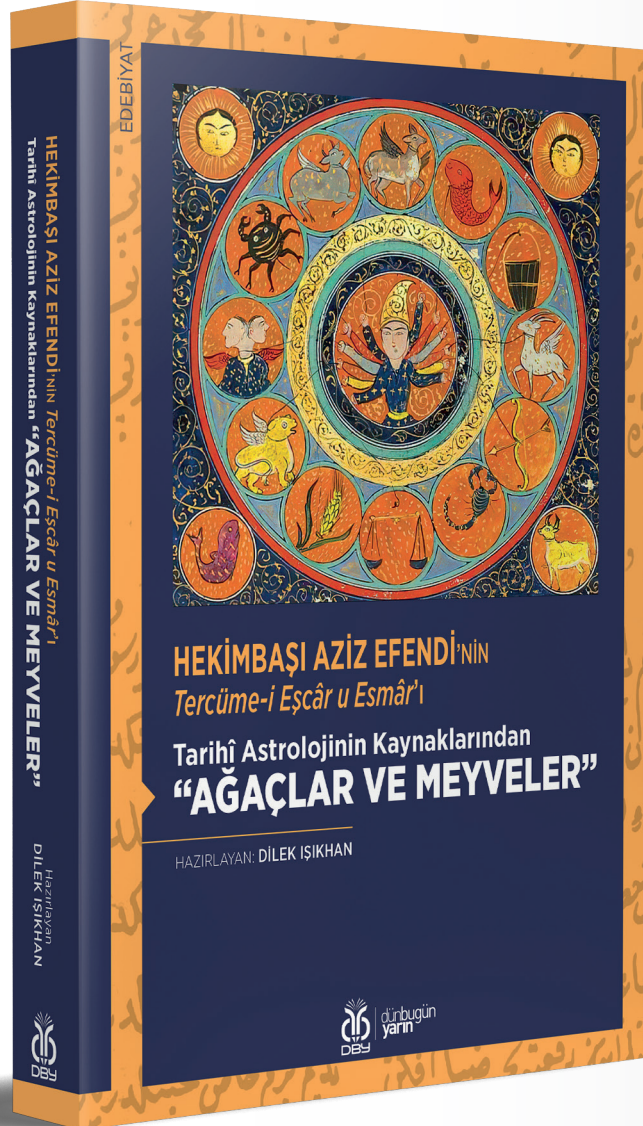

HEKİMBAŞI AZİZ EFENDİ'NİN
Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'ı

Tarihî Astrolojinin Kaynaklarından

“AĞAÇLAR VE MEYVELER”

HAZIRLAYAN: DİLEK İŞIKHAN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

"dün" den öğrendiklerinle
"bugün"ü yaşamak
"yarın"ları aydınlatır.

"dün"den öğrendiklerinle
"bugün"ü yaşamak
"yarın"ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™
Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 316
Edebiyat: 158

ISBN 978-625-6432-29-1
Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, Eylül 2023

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörtür

Hazırlayan: Dilek Işıkhân

Dizi Editörü: Furkan Öztürk

Kitap Editörü: Mehmet Fatih Köksal

Baskı Hazırlık: DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Hekimbaşı Aziz Efendi'nin Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'ı / Tarihî Astrolojinin Kaynaklarından
"Ağaçlar ve Meyveler" [İnceleme - Tenkitli Metin]
Hazırlayan: Dilek Işıkhân (Dr.); Editör: Mehmet Fatih Köksal (Prof. Dr.)
İstanbul : DBY Yayınları, 2023.
414 s. ; 16,0 x 23,5 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 316) ___ Dizin var.
ISBN 978-625-6432-29-1
1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Astroloji

Bu kitap, 13 Haziran 2023 tarihinde İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı doktora programı kapsamında, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal danışmanlığında savunulan "Hekimbaşı Aziz Efendi'nin Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'ı" adlı doktora tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış hâlidir.

İçindekiler

Ön Söz.....	11
Kısaltmalar.....	14
Giriş.....	15

BİRİNCİ BÖLÜM

NÜCÛM İLMİ VE OSMANLI'DA İLM-İ NÜCÛM

1.1. İlm-i Nücûmun Tanımı ve Kapsamı.....	19
1.2. İlm-i Nücûmu Oluşturan Temel Unsurlar.....	24
1.2.1. Felek.....	27
1.2.2. Seyyâreler.....	28
1.2.2.1. Kamer (Ay).....	28
1.2.2.2. Utârid (Merkür).....	30
1.2.2.3. Zühre (Venüs).....	30
1.2.2.4. Şems (Güneş).....	31
1.2.2.5. Mirrîh (Mars).....	32
1.2.2.6. Müşterî (Jüpiter).....	33
1.2.2.7. Zuhâl (Satürn).....	33
1.2.3. Burçlar.....	34
1.2.3.1. Hamel (Koç).....	35
1.2.3.2. Sevr (Boğa).....	36
1.2.3.3. Cevzâ (İkizler).....	36
1.2.3.4. Seretân (Yengeç).....	37
1.2.3.5. Esed (Aslan).....	37
1.2.3.6. Sünbüle (Başak).....	38
1.2.3.7. Mîzân (Terazi).....	38
1.2.3.8. Akreb.....	39
1.2.3.9. Kavs (Yay).....	39

1.2.3.10. Cedi (Oğlak).....	40
1.2.3.11. Delv (Kova).....	40
1.2.3.12. Hût (Balık).....	41
1.3. İlm-i Nücûmun Türk Edebiyatı İçerisindeki Yeri.....	41
1.3.1. İlm-i Nücûmu Oluşturan Temel Unsurların Klasik Türk Şiirinde Kullanımı.....	45
1.3.2. Diğer Astronomik Unsurların Klasik Türk Şiirinde Kullanımı.....	51
1.4. Osmanlı'da İlm-i Nücûm ve Müneccimler.....	55
1.4.1. Osmanlı'da Görev Yapan Müneccimbaşılar.....	56
1.4.2. Osmanlı'da İlm-i Nücûma Ait Eserler ile İlgili Çeviri Faaliyetleri.....	59
1.5. İlm-i Nücûma ve Müneccimlere Yönelik Eleştiriler.....	64

İKİNCİ BÖLÜM TERCÜME-İ EŞCÂR U ESMÂR

2.1. Kaynak Eser: Eşcâr u Esmâr ve Müellifi.....	69
2.1.1. Eserin Müellifi Ali Şâh b. Muhammed b. Kâsım el-Buhârî el-Harizmî'nin Hayatı.....	69
2.1.2. Eserleri.....	70
2.1.2.1. Eşcâr u Esmâr.....	70
2.1.2.2. Ahkâmü'l-A'vâm.....	71
2.1.2.3. Umdetü'l-İlhâniyye.....	71
2.2. Tercüme-i Eşcâr u Esmâr ve Mütercimi.....	71
2.2.1. Eserin Mütercimi Hekimbaşı Abdülaziz Efendi'nin Hayatı.....	71
2.2.2. Eserleri.....	72
2.2.2.1. Tercüme-i Eşcâr u Esmâr.....	72
2.2.2.2. Tercüme-i Burhânü'l-Kifâye.....	73
2.2.2.3. Dîvân.....	73
2.2.2.4. Kıta'ât-ı Nekâve fi Tercemeti Kelimât-i Boerhâve.....	73
2.2.2.5. Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Ma'ârif.....	74
2.2.2.6. İtalyan Tarihi.....	75
2.2.2.7. El-Vâride.....	75
2.3. Konusu ve Kapsamı.....	75
2.3.1. Şecere, Şu'be ve Semerelerin İçeriği.....	76
2.3.2. Seyyâre ve Burçların Bilgisi.....	98
2.3.3. On İki Hanenin Etki Alanı.....	99
2.3.4. Açıkların Bilgisi.....	108
2.3.5. İç İçe Geçen Haritaların Bilgisi.....	111
2.3.6. Burçların Nitelikleri ile Hava Olayları İlişkisi.....	111
2.3.7. Güneş ve Ay Tutulması Hakkında.....	112
2.3.8. İlm-i Nücûm-Musiki İlişkisi.....	113

2.4. İlm-i Nücûmdaki Yeri.....	113
2.5. Dil ve Anlatım.....	116
2.6. Tercüme Metodu.....	123
2.7. Terim ve Kavramlar.....	130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN

3.1. Tenkitli Metinde Kullanılan Nüshalar.....	141
3.1.1. Çorum Kütüphanesi, Çorum İl Halk, No. 3007: Ç.....	141
3.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2766: Ü.....	143
3.1.3. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir, No. 502: İ4.....	145
3.2. Diğer Nüshalar.....	147
3.2.1. İzmir Milli Kütüphane Yazmaları, İzmir, No. 884: İ1.....	147
3.2.2. İzmir Milli Kütüphane Yazmaları, İzmir, No. 844: İ2.....	148
3.2.3. İzmir Milli Kütüphane Yazmaları, İzmir, N. 903: İ3.....	149
3.2.4. Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Türkçe Yazmaları, No. 344: K.....	149
3.2.5. Mısır Milli Kütüphanesi Yazmaları, No.10.....	150
3.2.6. Mısır Milli Kütüphanesi Yazmaları, No.14.....	151
3.2.7. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No. 02264: HM.....	151
3.2.8. Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, No. 266453: H.....	152
3.2.9. Süleymaniye Kütüphanesi, Özel, No. 829: Ö.....	153
3.2.10. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, No. 02508: YB.....	154
3.2.11. University of Michigan, Special Collections Research Center Ms. 820: M.....	155
3.3. Şecere Tespiti.....	157
3.4. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem.....	160
3.5. Tenkitli Metin.....	163
Sonuç	397
Kaynakça	401
Dizin	407

Ön Söz

Gökyüzünün sakinleri addedilen gezegenler ve onların tesirindeki burçlar, münecimlerce yeryüzündeki varlıklarla özdeşleştirilerek yüzyıllar boyu yer ile gök arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu ilişki, içerisinde yetiştiği toplum kadar o toplumun temsilcileri addedilen sanatkârlarını da etkilemiş; gezegenler ile burçlar, kimi sanatkârlara ilham kaynağı olarak destanlardan türkülere, şiirlerden hikâyelere, bilmecelelerden deyimlere pek çok farklı türde ve edebî metinde kendisine yer bulmuştur. Bu bağlamda kozmik âleme dair mevcut bilgilerin aktarımında sanat ve edebiyat köprü görevi görerek önemli bir vazife üstlenmiştir. Dolayısıyla kaynaklarından birini kozmolojinin oluşturduğu bilinen klasik Türk edebiyatı da kozmik unsurların şiire, topluma yansımalarını ortaya koymasından bakımından önemli bir noktada bulunmaktadır.

Kozmik unsurlar; yüzyıllar boyu şairlerin hayal dünyalarını süsleyerek onlara ilham kaynağı olmuş, gelenek içerisinde kimi zaman herkes tarafından bilinen metaforlar çerçevesinde şekillenen kimi zaman ise bu malzemeden yararlanan şairlerin konuya vâkıf olmalarından ileri gelen rasyonel bir özgünlükle edebî eserlerde yerini almıştır. Şems'in padişahı, Müşteri'nin âlimleri ve yöneticileri, Mirrîh'in sipahileri ve komutanları, Utârid'in kâtipler ile vergi toplayıcılarını, Zühre'nin ise harem halkını sembolize ettiği bir düzeni kabul gören şairler, kullandıkları mazmunlarda gezegenlerin söz konusu vasıflarına gönderme yapmayı ihmal etmemişlerdir. Nitekim şairlerin kullandıkları mazmunlar, bugün bu çalışmanın ortaya çıkmasına da katkı sağlamıştır.

Henüz lisans dönemindeyken kıymetli hocam Prof. Dr. Ömür Ceylan'ın bir dersinde sevgilinin bir bakışıyla kılıcını elinden düşüren Mars'ı duymamla beraber gezegenlere atfedilen bu ve benzeri teşbihlerin kökenini merak etmeye başlamış; yüksek lisans sürecimde bu merakıma, astroloji ile ilgili metinlerde

karşılaştığım terimleri anlamlandırma çabası da eklenmişti. Bu durum, kısa bir süre sonra beni astroloji eğitimi almaya sevk etmiş ve doktora sürecine geldiğimde de hangi konuyu çalışmak istediğime karar vermemi sağlamıştı. Nitekim doktora başladığımda bu konuyu değerli hocam Prof. Dr. Ozan Yılmaz'a açmam ve kendisinden destek görmemle beraber muhtelif yıldızname metinleri arasına dalmış ve bugün ortaya çıkan çalışmamızın metnini tayin etmiştik. Fakat kısa bir süre sonra değerli hocam yurt dışında görevlendirilmiş ve bu durum büyük bir motivasyon kaybı yaşamama sebep olmuştu. Kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal, bu noktada kendisiyle çalışma isteğimi geri çevirmeyerek tüm açık fikirliliği ve hoşgörüsüyle yardımına yetişmiş ve konunun orijinalliği üzerine ufuk açıcı yönlendirmelerde bulunmuştu. Dolayısıyla yalnızca engin bilgisinden faydalanma imkânı sağladığı için değil aynı zamanda beni zor bir süreçte kabul ettiği, başından sonuna dek çalışmamızın her detayının üzerinde titizlikle durduğu, tüm sorularım ve sorunlarım karşısında beni sabırla dinleyip aydınlattığı ve bir eğitimci olarak meselelere ve kişilere olan yaklaşımı ile de nasıl olunması gerektiği noktasında bana örnek olduğu için değerli Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal hocama iki kez teşekkür ediyorum.

Uzaktan da olsa hiçbir zaman desteğini üzerimden çekmeyen ve hangi koşulda olursa olsun beni yanıtız bırakmayan, bu yola birlikte başlamış olmaktan büyük mutluluk duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Ozan Yılmaz'a çok teşekkür ediyorum. Özellikle çalışma konum ile ilgili makale yazma sürecimde karşılaştığım her soruna çözüm bulmada yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet Atilla Şentürk'e; tüm katkı ve yardımları için Prof. Dr. Vildan Serdaroğlu Coşkun'a; bu alanı sevmemin en büyük müsebbibleri olan Prof. Dr. Günay Kut ve Prof. Dr. Ömür Ceylan hocalarıma; lisans dönemimden bu dönemime dek hiçbir sorumu cevapsız bırakmayan ve hangi koşulda olursa olsun değerli vaktini bana ayıran kıymetli hocam Doç. Dr. Nagihan Gür'e, önerdiği ve temin etmede yardımcı olduğu kaynaklar ile bana çalışma konumu başta matematiksel yaklaşımlar olmak üzere farklı açılardan ele alabilme imkânı sağlayan Orhan Kaya hocama çok teşekkür ediyorum.

Çalışmamı kendi çalışması gibi görüp değerli vaktini bana ayıran, her ihtiyaç duyduğumda yardımına koşan, bilgisini paylaşmaktan hiçbir zaman geri durmayan canım hemdemim Seda Aydın Kurt'a, kaynak temin etmede karşılaştığım sorunlara hızlıca çözüm bulan ve tüm yoğunluğu içerisinde çalışmanın son okumalarını yaparak önerilerini sunan değerli meslektaşım Uğur Akıl'a ve 2009'dan bu yana hem lisansta hem de yüksek lisansta aynı yolu yürüdüğümüz, hayatın bize hem komşu hem de iş arkadaşı olma fırsatı sunduğu, olmasaydı

eksik olurdu dedığım canım kardeşim Selin Lafcı'ya tüm destekleri için çok teşekkür ediyorum.

Yıldız Teknik Üniversitesinde başlayan doktora yolculuğumu Sakarya Üniversitesinde verdiğim kısa bir aradan sonra İstanbul Kültür Üniversitesinde tamamlamış olmanın mutluluğunu yaşıyor; bu uzun ve meşakkatli yolu "yıldızlar"ın rehberliğinde yürümüş olmaktan ayrıca övünç duyuyorum.

"Yıldızların doğasına aşina becerikli bir insan, onların pek çok etkilerinin önüne geçmeye ve bu etkiler gerçekleşmeden önce, kendini bunlara hazırlamaya muktedirdir." Ptolemy [Batlamyus]

Dilek Işıkhân

Haziran 2023

3.4. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

1. Metnin kuruluşunda hiçbir nüsha tek başına esas olarak alınmamış, seçilen üç nüsha (Ç, İ4, Ü) kullanılarak müellifin kaleminden çıkan metne en yakın metin ortaya konulmaya çalışılmıştır.
2. Metnin kuruluşunda tercih edilen tüm nüshaların sayfa numaraları, nüshaların rumuzları ile birlikte iki eğik çizgi “/” arasında gösterilmiştir.
3. Nüsha farkları gösterilirken önce ana metne alınan doğru olarak kabul ettiğimiz şekil verilmiş, iki nokta işaretinden (:) sonra diğer nüshalardaki varyantlar gösterilmiş, sonra da asıl metne alınmayan şeklin bulunduğu nüsha/nüşhaların rumuzuna yer verilmiştir.
4. Nüsha farkları aparatlarda gösterilmiş, bu farklar gösterilirken aynı ibarenin varyantları virgül (,), farklı ibarelerin varyantları noktalı virgül (;) işaretiyle birbirinden ayrılmıştır.
5. Metnin kuruluşuna dâhil edilen tüm nüshalarda kırmızı mürekkeple yazılan ya da üstü çizilen metin içi başlıklar ile müstensihin özellikle dikkat çekmek istediği yerler¹, metinde koyu (bold) yazılmıştır.
6. Metin içerisinde bulunmayan ve eksik olduğu düşüncesiyle tarafımızca eklenen ibareler köşeli parantez “[]” ile gösterilmiştir.
7. Okunduğu hâlde anlam verilemeyen ibareler “(?)” ile gösterilmiştir.
8. Müstensihden kaynaklanan ve yanlış olduğu düşünülen sözcükler (yanlış harf, eksik/fazla nokta, rastgele dizilmiş anlamsız/bağlamla ilgisi olmayan ekler...) düzeltilerek yazılmış, hatalı olduğu düşünülen yazımlar metin neşrine yansıtılmamıştır.
9. Metin içerisinde anlamlandırılmayan ibareler için metnin kuruluşuna dâhil edilmeyen nüshalardan da yararlanılmıştır.
10. Eserde yer alan ayet ve hadisler Arap harfleri ile dizilmiş ve çevirileri/mealleri dipnotta verilmiştir.
11. Arapça ve Farsça kökenli kelime ve terkiplerin yazımında İsmail Ünver'in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* adlı makalesindeki tavsiyelere uyulmaya çalışılmıştır.
12. Metni çevirirken daha kolay anlaşılmasını sağlamak adına noktalama işaretleri ile büyük harflerin kullanımına özen gösterilmiştir.
13. Çeviri yazıda Times New Roman fontu kullanılmıştır.
14. Kurulan metinde aşağıdaki çeviri yazı alfabesi uygulanmıştır.

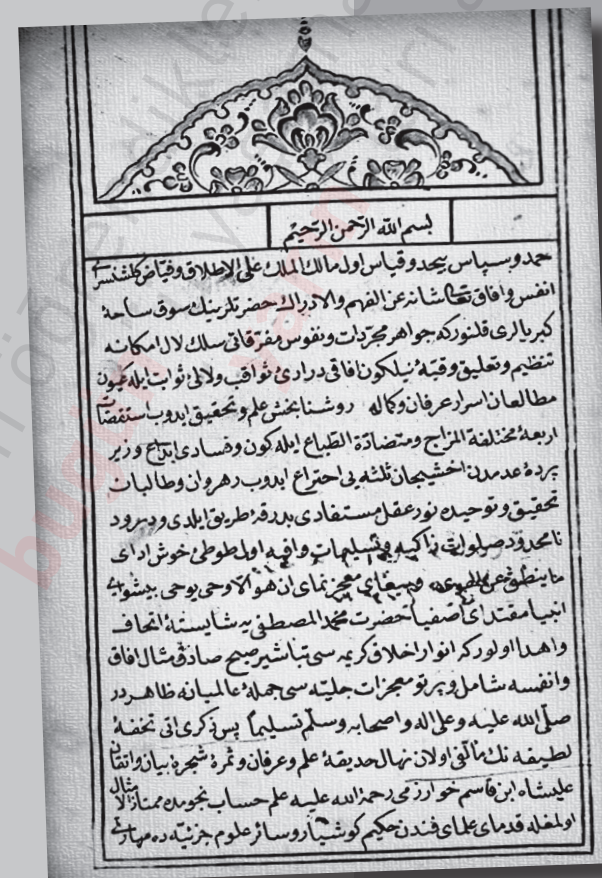
Tablo 6: Çeviri Yazı Alfabesi

آ	A, a, E, e, Ā, ā	ص	Ş, ş
ب	B, b	ض	Z, z, D, d
پ	P, p	ط	T, t
ت	T, t	ظ	Ẓ, ẓ
ث	Ṭ, ṭ	ع	‘
ج	C, c	غ	Ġ, ġ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	H, h	ق	Q, q
خ	H, h	ك	K, k, G, g, ħ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẓ, ẓ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū
ژ	J, j	ه	H, h, a, e
س	S, s	ی	Y, y, I, i, Ī, ī, Ī, ī
ش	Ş, ş	ء	’

- Farsçadaki “vāv-ı ma’düle “ ” ile gösterilmiştir.

¹ Zaman zaman müstensihin birkaç satırını üstünü çizdiği durumlar olmuş; bunlar, metin üzerinde çalışma yapacak olan araştırmacıların dikkatini dağıtmamak adına ayrıca yazılmamış; yalnızca başlıklar ve başlık özelliği taşıyan ifadeler bold yazılmıştır.

TERCÜME-İ EŞCÂR U ESMÂR

"dün" den öğrendiklerinle
"bugün" ü yaşamak
"yarın" ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

/Ç 1b, İ4 IIb, Ü 1/ Bismillāhirrahmānirahīm ve bihi'l-'avn

Hamd u sipās-ı bī-hadd u kıyās ol mālīkū'l-mülk-i 'ale'l-ıtlāk ve feyyāz-ı gülşen-serāy-ı enfüs ü āfāk te'ālā şānuhū 'ani'l-fehmi ve'l-idrāk hazretlerinin sūk-ı sāha-i kibriyāları[na] kılnur ki cevāhir-i mücerredāt ve nüfūs-ı müferraqātı silk-i le'āl-i imkāna tanzīm ü ta'līk ve kubb-e-i nīlgün-ı āfākı derār-i şevākıb ve le'āl-i şevābit ile 'uyūn-ı mü'tala'an-ı esrār-ı 'irfān u kemāle rūšenā-baḥş-ı¹ 'ilm ü taḥkīk idüp istikzāt-ı erba'a-ı muhtelifetü'l-mizāc ve mütezāddetü't-ṭbā' ile kevn ü fesādı ibdā' ve zīr-i perde-i 'ademden aḥşicān-ı selāseyi ihtirā' idüp reh-revān u tālibān-ı taḥkīk ü tevḥīde nūr-ı 'aql-ı müstefādı bedreka-ı tarīk eyledi.

Ve dūrūd-ı nā-maḥdūd şalavāt-ı zākiyye ve teslīmāt-ı vāfiyye ol tūṭi-i hoş-edā-yı “لمقطنين عى وهلا”² ve bebḡā-yı mu'ciz-nümāyı “نبا وه لآى حوى حوى”³ pīşvā-yı enbiyā muḳtedā-yı aşfiyā /Ü 2/ hazret-i Muhammedü'l-Mustafa'ya şāyeste-i ithāf u ihdā olur⁴ ki envār⁵-ı aḥlāk-ı kerimesi tebāşir-i şubḥ-ı şādık-misāl āfāk u enfüse şāmil ve pertev-i mu'cizāt-ı celiyyesi cümle-i 'ālemiyāna zāhirdir. Şallallāhu 'aleyhi ve 'alā ālihi ve aḥşābihi ve sellim teslīmen.

Pes zıkr-ı ātī tuḥfe-i laṭifeniñ mü'ellifi olan nihāl-i ḥadīka-ı 'ilm ü 'irfān ve semere-i şecereyi beyān⁶ u itkān 'Alīşāh İbni Kāsım-ı H'arezmī rahmetullāhi 'aleyh 'ilm-i ḥisāb-ı nücūmda⁷ mümtāzū'l-emşāl olmağla kudemā-yı 'ulemā-yı fenden ḥakīm-i Güşyār ve sā'ir 'ulūm-ı cüz'ıyyede mahāreti /Ç 2a/ olan feylesūfān-ı hūşyārıñ

¹ rūšenā-baḥş-ı: rūšenā Ü.

² “Vemā yentiku 'ani-l hevā”: Battıḡı zaman yıldız andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve bātıla inanmadı, o, arzusuna göre de konuşmaz (Necm 53/3).

³ “İn huve illā vahyun yūhā”: Bildirdikleri, kendisine vahyolunan bir vahiyden ibarettir. (Necm 34/4).

⁴ olur: olunur Ü.

⁵ envār: envā' İ4.

⁶ beyān: - İ4, Ü.

⁷ ḥisāb-ı nücūmda: ḥisāb u nücūmda İ4, Ü.

te'lifâtını tettebbu'dan sonra fenn-i mezburda mufaşşal u meşrûh bir nüsha-i bî-nazîr cem' u ta'biye ve **Eşcâr u Eşmâr** ismiyle tesmiye idüp **lâkin** ol muhaddara-i nahlistân-ı dikkat u beyânı kumâş-ı elfâz-ı Fârsiyye ile zîr-i kınâ'-yî işkâlde pûşide itmekle fevâ'idî 'amm ve ta'bîrâtından herkes mîve-çîn-i merâm olmadığı cihetden el-hâletü hâzihi erîke-pîrâ-yı maqâm-ı tâc-dârî ve ziyet-ârâ-yı mesned-i 'adâlet-kârî devha-i şâbitü'l-aşl-ı saltanat-ı Oşmânî ve âfitâb-ı 'âlem-ziyâ-yı devlet-i şâhib-kırânî evc-i burc-ı naşfet ü kâmkârî mınça-bend-i felek-i nâm-dârî Cemşid-i zamân /Ü 3/ İskender-i devrân hâkân-ı a'zam pâdişâh-ı mu'azzam es-sultân ibnû's-sultân ibnû's-sultân es-sultân Muştâfâ han ibnû's-sultân Ahmed han ibnû's-sultân Muhammed han mâ zâleti eyyâm ve 'adâletihî ve meymenetihî mabsûtatın /İ4 1a/ 'alâ basîti'l-arz ve mâ berahât a'vânî saltanatihî ve şefakatihî memdûdeten ilâ nihâyeti't-tûli ve'l-arz efendimiz hazretleri ma'ârif-şinâsân-ı zamânîñ aqdem ü a'lâsı ve luğât-ı Arabiyye vü Fârisiyye hâlinde cümleñîñ müstesnâsı iken ma'den-i füyûzât-ı nâ-mütenâhî olan feylesüf-tab'-ı kerem-nümünları muktezâsınca ol te'lif-i şerifîñ fevâ'idinden herkes hişşe-yâb-ı 'avâ'id olmak için lisân-ı Türkî üzre tercümesine bu 'Abdü'l-'azîz-i kem-bizâ'ayı me'mûr buyurmalarıyla emr ü fermân-ı vâcibü'l-ittibâ'larına imtisâl idüp hazret-i Perverdigâr'dan istimdad ile ol emr-i haftire vaz'-ı kalem ictisâr ve maqşûd-ı aşliye¹ şürü'dan muqaddem mûmâ ileyhiñ iki faşl zîmnında irâd eylediği tenbîhât u neşâyihî tahîr idüp ba'dehu tertîbi üzere sıfât u mensûbât-ı burûcâtıdan ibtidâ olundu.

Faşl ma'lûm ola ki cemî' eşyânîñ mevcûdiyyeti cenâb-ı vâcibü'l-vücûd te'âlâ ve taqaddes hazretlerinin vücûdiyla kâ'im olup /Ç 2b, Ü 4/ ve mevcûdâtıdan her biriniñ vücûdına dañı birer sebep ta'alluk itdirdiginden iştibâh yokdur ki bu eflâk-ı tis'ayı halk u ibdâ' eyledikde bî-şümâr kevâkib ile tezyîn ve ol kevkeblerden yedisini yedi felege tahşîş ü dıraşşân ve her biri için muktezâsınca hareket ihsân ve bâkîsini felek-i sâminde ber-çarâr ü tâbân idüp 'anâşır-ı erba'a-ı muhtelifeyi zîr-i felek-i Kamer'de derce ve ecrâm-ı 'ulvîyi mertebe-i âbâda ve ecsâm-ı süflîyi menzilet-i ümmehâda vaz' idüp miyân-ı müzekker ü mü'enneşde zuhûr iden ferzend gibi mürekkebât-ı selâseyi tevîd ve nev'-i benî âdemi sâ'ir mevcûdât üzere taqdim idüp sa'âdet-i âsumânî vü kuvvet-i nefsanî ile mümtâz u ser-firâz kıldı. Ve bu dañı hikmet-i muktezâsıdır ki harekât u emzice-i kevâkib sebebiyle bu 'âlemdede tarfetü'l-'ayn içre hezâr ü hezâr kevn u fesâd vuqû' bulur ki aşlâ birbirine müşâbih olmaz. Zâlike taqdirü'l-'azîzi'l-hakîm. **Ba'dehu zâlik** erbâb-ı bârîk-bînân ü haqîkat-endîşâna pûşide degildir ki haqîkatde pâdişâh, cenâb-ı Kibriyâ 'azze ve celle olup eflâk u encüm anıñ naşb-kerdesi ve kâr-güzârân-ı 'âlem mensûb-ı ilm ü irâdesidir. /Ü 5/ **Pes** te'sîrât-ı kevâkib-i ecrâm-ı 'ulvî sâ'ir hayvânâtdan nev'-i benî âdemde ziyâde olduğu gibi mâlik-i feyz-i ilâhî olan zevât-ı kirâmda sâ'ir edâniden ziyâde mü'essir olup ol maqûle eşrefde aḥkâm-ı nücüm ekserî dürüst işâbet eylediği erbâbı 'indinde zâhir ü bâhirdir.

¹ aşliye: aşli Ü.

Faşl şerâ'î-i aḥkâm keşirdir ammâ aşhâbına elzem olanı oldur ki burûc u kevâkibiñ¹ şüret-i tâli'de kuvvet ü za'f ma'ittilâ' hâşıl eyleye. Kezâlik hâlât u delâ'il-i emsâline nazar idüp 'ilm-i tabî'den² haber-dâr olup kesret-i tecrîbe ve kuvvet-i ilâhî ile miyân-ı sa'd u naḥs ve za'f u kuvveti farka isti'dâd hâşıl eyleye. Baḥlâmîyüs şad kelimesinde ve âḥer mevâzi'da³ nakl ider ki "Aḥkâm galebe-i zandır. Ve galebe-i zan⁴ şıdk u kizbe şâmil olup /Ç 3a/ kaḥ'â bir emr için ḥukm-i kaḥ'î mümkün olmaz. Bâ-ḥuşûş haqîkat-ı külliyyât-ı aḥkâma 'ilm muḥâl olup cüz'îyyâtıñ dañı nihâyeti yokdur."

İmdi bu muqaddime ma'lûm olduğdan sonra /İ4 1b/ müneccim gerekdir ki ḥukm-i tâli'-i mevlûd ve nisbet-i iqlîm ve beled-i mevlûd ve aḥvâl-i pâdişâh-ı aşra ve yine bunun gibi ol vaḥtîñ dîn ü devletine dañı i'tibâr eyleyüp ḥukm-i umûr-ı 'âlem ve aḥvâl-i /Ü 6/ pâdişâh ve iqlîm ü nevâhî ve hevâ-yı şehr ma'lûm⁵ olup mizâc-ı kırân-ı aşgârî ve delîllerini bir hoşca zabḥ eyleye. Zîrâ mizâc-ı sükkân-ı Hind ile Rûm'da sâkin olanlarıñ⁶ emzicesi ve hâşiyeti ve nevâhî-i bilâdîñ keyfiyyeti ḥuşûşıyla harâret ü bürûdet ve ferâhî vü tengî ve ḥayr u şer bu güne delîller bi'l-cümle ḥâtır-nişâmî ola. Zîrâ ecsâm-ı süflîde ecrâm-ı 'ulvîniñ eseri isti'dâdı muqaddem mülâyim olur. Meselâ âfitâb-ı 'âlem-tâb her kûha ve her şahrâya tâb-dâr ve pertev-feşân olur ammâ kûh-ı Bedaḥşân'da perverde-i la'l idüp aḥer maḥallerde nûre ve kec hâşıl ider. Kezâlik her nebâta ve her hayvâna ve her insâna dañı ḥukm bunun gibi olup isti'dâdı ne mertebe kaḥvî olursa eser-i kevkebiñ⁷ dañı kuvvetine ḥukm ol vechle olur. Lâkin aḥkâm-ı tâli' sâl-i 'âlem ile tâli'-i mevlûd miyânında tefâvüt öyledir ki tâli'-i sâl 'umûmen hâlâ'îk u aḥvâl-i 'âlemi ihâṭâ eyler. Ammâ tâli'-i mevlûd ancak şaḥş-ı mu'ayyen içündür.

İmdi vâcib oldur ki bir şâhib-aḥkâm her ne emre ḥukm eylemek taleb ider anıñ delîlinde ihtimâm idüp zîkr olunan mevâdda i'tibâr eyleyüp ḥulâsa /Ü 7/ bir delîl ile ḥukm itmeye, iki yâḥud dañı ziyâde delîl bulup münâsibine göre imtizâc vire ve fikr-i daḥik eyleye. Ḥuşûşâ letâfet-i zâhirî ve ferâgat-ı ḥâtîrî ve şafâ-yı zihni olduğundan mâ'adâ emânet ü diyânet şâhibi olup şefkat⁸ ü merḥameti der-pîş iderek cenâb-ı hakîm-i muḥlak te'âlâ şânuhü hazretlerini yâd ü fikr itmekle kimesneyi dost ve düşmen 'add itmeyüp her şaḥşa lâyıḳı /Ç 3b/ üzere irâd-ı kelâm ve vaḥt-i hâle göre ḥukmünde ihtimâm-ı tām eyleye. Hattâ ḥukmî şavâba muḥârin ola. Lâkin eger⁹ bir kimesneniñ derece-i tâli'-i mevlûdı sehmü'l-gayb olsa yâḥud

¹ kevâkibiñ: kevkeb İ4.

² tabî'den: tabî'atden Ç.

³ mevâzi'da: mevzu'da İ4, Ü.

⁴ galebe-i zan: - İ4.

⁵ ma'lûm: ma'lûmı Ç.

⁶ olanlarıñ: olanları Ü.

⁷ kevkebiñ: kevkeb İ4.

⁸ şefkat: - Ü.

⁹ eger: - İ4, Ü.

Müşterî sehmü'l-gayb ile ma'an bulunsa yâ nâzır olsa huşûşâ 'alem-i hânelerinden yâ vetedden vetede¹ yâ üçüncü yâ toközuncıda anıñla bulunup yâhud aña nâzır bulunsa veyâhud 'Utârid yedincide bulunup yâ yedincide bir sa'd kevkeb olsa huşûşıyla ki 'Utârid üçüncü yâ toközuncu beytden ol sa'da nâzır olsa ol şahsın hükmü ekser taḥallüf itmeyüp muştb olur. Velev bu 'ilm-i şerîfden bî-ḥaber ve kem-bizâ'a olsun. Ammâ bu güne ḥalet nâdir vâkı' olmağla bu fenne râgıb u ḫâlib olanlara gerekdir ki şerâ'it-i mezkûreyi ḫıfz u derk ve sa'y /Ü 8/ u ihtimâmda kuşur eylemeye.

Pes imdi bālâda irâd olundığı vech² üzere iki faşlın 'alâ kadri't-ḫâka tercümesi tamâm olmağla aşı-ı maḫşûda şürü' olunup mü'ellif-i mezbûr kitâbını beş eşcâr üzere tertîb ve her şecereyi şu 'übât ve her şu'beyi esmâra taḫsîm itmekle fakîr daḫi ol siyâkda taḫrîr ve mûmâ ileyhe iktidâ eyledim. Vallâhu veliyyü't-tevfîk.

Şecere-i evvel: Şıfât u mensübât-ı burûc u kevâkib beyânındadır.

Şecere-i sâni: Aḫkâm-ı kırânât u ittişâlât beyânındadır.

Şecere-i sâlis: Aḫkâm-ı 'âlem beyânındadır.

Şecere-i râbi': /İ4 2a/ Aḫkâm-ı mevâlîd beyânındadır.

Şecere-i ḥâmis: A'mâl-ı teseyyürât beyânındadır.

ŞECERE-İ EVVEL³

İmdi **şecere-i evvel** yedi şu'be ve on dört semereyi müştemeldir. **Semere-i evvel:** Şıfât u mensübât-ı Ḥamel beyânındadır⁴. Burc-ı Ḥamel, ḥâne-i Mirriḥ ve şerefi Şems ve vebâl-i Zühre ve hubûḫ-ı Zuḫal olup mânend-i⁵ mizâc-ı âteş ḥâr u yâbis ve bahârî ve müzekker ü neharî ve maşriḫî ve münkalib ve elvândan⁶ beyâza ve şüretde ḥüb u meygün-çeşm ü ḫafîfî'r-rûh ve şalâḫda lâ'ubâlî vü tîz-şehvet ve tenâsülde mutavassıt /Ü 9/ olanlara mensûbdur. İnsânda mülûk u ümerâ ve leşkeriyân u mübârizân /Ç 4a/ ve aşâb-ı silâḫ u şarrâfân u zarrâbân gibilere delîl olur. Ve eger menḫûs olursa sârik ü kesici ve fitne-engîz ve 'ayyâr⁷ u tarrâra ve ḫaşşâb gibi şan'atı âlât-ı ḫarb olanlara delâlet ider. Ammâ cevâhirden bakır u timûr u tâc-ı zerrîn mânendi ziyet-efzâ olan nesneye ve mevâzî'dan köşk gibi 'âlî vü mürtefî' maḫâmlara ve âhengerân ḫânesi ve aḫ'ime maḫbaḫlarına ve âlât-ı ḫarb ile memlû mevâzî'a ve ḫoyun ağılına ve ḫabî'atde⁸ müteḫarrîk ü kine-dâr ve dilîr ü tîz-ḫışm olanlara ve mu'tedil-âvâza⁹ ve ḫayvânâtdan koyun ve geyik emsâli nâḫumî dırâz

¹ yâ vetedden vetede: - Ü.

² vech: - Ç, İ4.

³ Orta başlıklar metinde bulunmamakta olup okuma kolaylığı sağlması adına tarafımızca konulmuştur.

⁴ beyânındadır: beyânında Ç.

⁵ mânend-i: miyânında Ü.

⁶ elvândan: elvân Ü.

⁷ 'ayyâr: ağıyâr Ü.

⁸ ḫabî'atde: ḫabî'atden Ç.

⁹ mu'tedil-âvâza: mu'tedil-âvâz Ü.

Kaynakça

- Adivar, Adnan. *Osmanlı Türklerinde İlim*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1982.
- Afyoncu, Erhan. "Osmanlı Hekimbaşları ve Hassa Hekimleri." (ed. Coşkun Yılmaz, Necdet Yılmaz). *Osmanlılarda Sağlık*. C.1. İstanbul: Biofarma, 2006.
- Ağbal, Davut. "Kur'an'da Burçlar Mahiyeti ve İnsana Etkisi Bağlamında." *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.38. 2012: 249-276.
- Ahmed-i Dâ'î. *Çengnâme*. (haz. Gönül Alpay Tekin). Published at Harvard University, Harvard, 1992.
- Akbayar, Nuri. *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.
- Akkuş, Metin. *Nef'i Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1993.
- Alpaydın, Bilal. "Ref'i-i Kâlâyî Divanı (inceleme-metin)." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2007.
- And, Metin. *Minyatürlerle Osmanlı – İslam Mitolojyası*. İstanbul: YKY, 2020.
- Arat, Reşit Rahmeti. *Kutadgu Bilig III-İndeks*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1979.
- Arslan, Mehmet. *Ziver Paşa - Divan ve Münşe'ât*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Aveni, Anthony. *Yıldız Hikâyeleri*. (çev. Erdem Gökyaran). İstanbul: YKY, 2019.
- Ay, Ümrân. "Divan Şiirinde Güneşin Sevgili Tipine Yansıması Hakkında Bir Değerlendirme." *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S.2. 2009: 117-162.
- Aydar, Hidayet. *Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Kur'an Okulu Yayıncılık, 1996.
- Aydemir, Adem. "Divânü Lûgati't-Türk'te Astronomiye Dair Sözcükler-The Words of Astronomy in Divânü Lûgati't-Türk." *International Journal of Language Academy*. Volume 3/1. Spring 2015:169-198.
- Aydemir, Yaşar. *Behiştî Divânı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Aydemir, Yaşar. *Ravzî Divânı*. Ankara: Birleşik Kitabevi, 2007.
- Aydın, Ferit. *Tercüme Sanatının Gerçekleri*. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1984.
- Aydın, Mehmed. "Fal." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Aydüz, Salim. "Osmanlı Devleti'nde Münecimbaşılık." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1995: 159-207
- Babacan, İsrâfil. "Ferheng-i Istilâhât-ı Nücümü ve Divan Şiiri Araştırmaları Açısından Önemi." *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C.2. S.1, 2019:109-124.
- Bakkal, Ali. *İslam Astronomi Tarihi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2017.

- Bayat, Ali Haydar. *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1999.
- Berksan, Emine. "Hekimbaşı Abdülaziz Efendi'nin Güfte Mecmuası'ndaki Şarkılar." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2010.
- Beydilli, Kemal. "Mustafa III." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.31. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Bulut, Gülden. *Mitolojik Astroloji ve Psikoloji*. İzmir: Zodyak Astroloji Yayıncılık, 2021.
- Boyras, Şeref. "Türk Halkbiliminin Yazılı Kaynakları Olarak Melhemeler." Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2000.
- Campion, Nick. "The Concept of Destiny in Islamic Astrology & Its impact on European Thought." *ARAM (The Journal for Syro-Mesopotamian Culture)*, C.1. S.2, Summer 1989: 281-289.
- Cemâleddin Mahmûd Hulvî. *Câm-ı Dil-Nüvâz (Gülşen-i Râz Şerhi)*. (haz. Sait Okumuş). İstanbul: İnsan Yayınları, 2012.
- Çavuşoğlu, Mehmed. *Zâtî Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1987.
- Çelebi, İlyas. "Zâyirçe." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Çelik, Ahmet. *İhva-ı Safa Risaleleri*. C.1. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Çelikden, Günay. "Teşbih" ve "İstiâre"nin Belâgat Kitaplarındaki Görünümü Üzerine." *TÜBAR*. XXXV/2014: 61-83.
- Çulha, Tülay. *Kulu Talih Uğurlu Fal (Metali'ü's-Sa'ade Yenâbi'ü's-Siyâde)*. İstanbul: Ürün Yayınları, 2021.
- Dalkırdan, Tuğçe. "Osmanlı'da İlm-i Nücûm ve Müneccimler (1580-1839)." Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, 2019.
- Dayday Necmi, Vural Altın. *Gök Biliminde Türk-İslâm Bilginleri*. İstanbul: Türksat, 2010.
- Değirmenci, Özlem. "Muhibbî Divânı'nda Kozmik Unsurlar." Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, 2015.
- Demir, Remzi. *Takiyüddin'de Matematik ve Astronomi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.
- Demirhan Erdemir, Ayşegül ve Nuri Özcan. "Abdülaziz Efendi, Hekimbaşı." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.1. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 1988.
- Deniz, Sebahat. "16. Yüzyıl Bazı Divân Şâirlerinin Türkçe Divânlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev'î, Yahya Beğ)." Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1992.
- Devellioğlu, Ferit. *Ansiklopedik Osmanlıca Türkçe Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2008.
- Durkaya, Hayriye. "Divan Şiirinde Zühre." *Kadın*. (ed. Gülten Sağol Yüksekaya vd. İstanbul: Kesit Yayınları, 2021.
- Dönmez, Mustafa İsmail. "İhtifalci Mehmed Ziya'nın Rehber-i Usûl-i Tercüme Adlı Eseri." *Ases International Social Sciences Conference May 27-29, 2022*, Diyarbakır, Türkiye Conference Book.
- Ecevit, Yıldız. *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları. 2008.
- Erciyas, Osman. "15. yy. Astroloji Eseri Kitâbu Esrârî'n-Nücûm ve Havvâs'ın Türk Bilim Dili ve Astroloji - Kronoloji Terimleri Açısından Önemi." *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. S.1. 2010: 45-58.
- Erdem, Sadık. *Subhîzâde Azîz ve Dîvânı*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2001.
- Erdem, Sargon. "BUHÂRÎ, Ali Şah b. Muhammed." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

- Fehd, Tevfik. "İlm-i Ahkâm-ı Nücûm." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Fehd, Tevfik. "İlm-i Felek." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Firdevs-i Tavil. *Davetname*. (Sadeleştiren: İdris Çelebi), pdf.
- Gökdemir, Raşit. "Osmanlı Memleketinde Münecimler." *Yeni Türk*. S.78. 1939: 231-237.
- Gülüm, Emrah. "Sünbülzade Vehbî Divânı'nda (Sünbülistan) Kozmik Unsurların Kullanımı." *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish*, S.9, 2014: 519-546.
- Işıkhan, Dilek. "Gökyüzünün En Zarif ve Estetik Gezegeni: Zühre." *Kültürk*. S.5. 2022: 21-34.
- Işıkhan, Dilek. "Hekimbaşı Abdülaziz Efendi." *TEİS*. Ahmet Yesevi Üniversitesi. 22.06.2022 <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/2022-1>.
- Işıkhan, Dilek. "Terceme-i Eşcâr u Esmâr." *TEES*. Ahmet Yesevi Üniversitesi. 22.06.2022 <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/terceme-i-escar-u-esmar>.
- İçli, Ahmet. "Mîhr ü Mâh - Gelibolulu Mustafa Âlî İnceleme-Metin." Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, 2009.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. "Batı Bilimi ve Osmanlı Dünyası: Bir İnceleme Örneği Olarak Modern Astronomi'nin Osmanlı'ya Girişi (1660- 1860)." *Belleten*. C. LVI, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin. *Kevâkib-i Seb'a – Yedi Gezegen*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2022.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin; Ramazan Şeşen, vd., *Osmanlı Astroloji Literatürü Tarihi*. C.2. İstanbul: İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 2011.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin; Ramazan Şeşen, vd. *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*. C.2. İstanbul: İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Merkezi, 1997.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin; Serdar Bekar, vd. *Osmanlı Müsîkî Literatürü Tarihi*, İstanbul: İrcica Yayınları, 2003.
- İlhan, Barış. *Astroloji Dersleri*. İstanbul: Barış İlhan Yayınevi, 2019.
- İpekten, Haluk. *Karamanlı Nizâmî Hayatı Edebî Kişiliği ve Divanı*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974.
- İz, Fahir. *Eski Türk Edebiyatında Nesir*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Kaçar, Mustafa, vd. *XVI. Yüzyıl Osmanlı Astronomu Takiyüddin'in Gözlem Araçları (Âlât-ı Rasadiyye li Zic-i Şehinşâhiyye)*. İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2011.
- Kadızzade Rûmî. *Fergâni, Cevâmî İlmü'n-Nücûm ve Usûlü'l-Harekâtü's-Semaviyye Şehü'l-Mûlahhas fi İlmü'l-Hey'e*. (çev. Yavuz Unat, Ömer Türker). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012.
- Kahya, Esin; Ayşegül D. Erdemir. *Tıp ve Sağlık Kurumları*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Kam, Ömer Ferit. *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş-Âsâr-ı Edebiyye Tedkikâtı*. Ankara: Birleşik Yayınları, 2008.
- Kapal, Nurefşan. "Zati Divanı'nda Kozmik Unsurlar." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.6, S.24. 2013:160-170.
- Karaduman, Ruken. "Ahmedî Divânı'nda Kozmik Unsurların Kullanımı." *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi*. S.6. 2020: 274-292.
- Karavelioğlu, Murat. *Şem'i Dîvânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Karcı, Tülin. *Revânî Dîvânı'nın Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2004.
- Kardaş, Sedat. "Divan Şiirinde Sihir ve Büyü Kaynağı: Hârût ve Mârût." *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.50. Erzurum, 2013:33-34.

- Kavruk, Hasan. *Eski Türk Edebiyatı'nda Mensur Hikâyeler*. Ankara: MEB Yayınları, 1998.
- Kaya, Seyfettin. "Ortaçağ Arap-İslam Devletlerinde İlm-i Nücûm ve Müneccimlik." *History Studies*. 11/6. 2019: 2311-2324.
- Kaya, Seyfettin. *Orta Çağ İslam Dünyasında Astronomi, Astroloji ve Gözlemeleri*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2021.
- Kazancıgil, Aykut. *Osmanlı'da Bilim ve Teknoloji*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020.
- Kılıç, Erdal, "Mecmûa-yı Letâif fi Sandukati'l-Me'ârif (Metin ve Değerlendirme)." Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2013.
- Kılıç, Erdal, "Hekimbaşı Edvarının Sistemantik Müzikoloji Açısından İncelenmesi." *Rast Müzikoloji Dergisi*, 2017: 1430-1446.
- Kılınc, Abdülhakim. *Fuzûlî Divânı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Kırkoğlu, Hakan. *Göklerin Bilgeligi*. İstanbul: Doğan Kitap, 2005.
- Kırkoğlu, Hakan. *Sultan ve Müneccimi*. İstanbul: Doğan Kitap, 2017.
- Kızılınmak, Abdullah. *Gökbilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969.
- Koç, Gülçin Tunalı. "Sadullah el-Ankaravî: Daily Concerns of an Ottoman Astrologer." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2002.
- Koç, Gülçin Tunalı. "Osmanlı Siyaset Kültürünü Anlamada Kaynak Olarak İlm-i Nücûm: Sadullah el-Ankaravî." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C.2. S.1. 2004:184.
- Köksal, Fatih. *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2012.
- Köksal, Fatih. "Metin Neşrinin Ana Esasları." *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 2012: 179-209.
- Köksal, Fatih. "Nesir ve Seci." *Klasik Dönem Osmanlı Nesri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2012.
- Köprülü, O. Fuat. "İlm-i Nücûm'a Ait Bir Risalenin Tarihi Kaynak Olarak Ehemmiyeti." *Tarih Dergisi*. İstanbul: 1950, 309-324.
- Kundak, Ali Nihat. "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Minyatüründe Yıldızlar ve Burçlar: Tercüme-i 'İkdü'l-Cümân Fi Târih-i Ehli'z-Zamân Nüşhalarının Tasvirleri." Doktora Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2011.
- Kurnaz, Cemal. "Felek." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Kutluer, İlhan. "Felek." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.12. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Küçük, Sabahattin. *Bâkî Divânı (tenkitli basım)*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1994.
- Levend, Agâh Sırrı. "Attar ile Tutmacı'nın Gül ü Hüsnü Mesnevileri." *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. C. 7. 1959: 161-203.
- Levend, Agâh Sırrı. *Divan Edebiyatı*. İstanbul: Enderun Kitapevi, 1984.
- Levend, Agâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Macit, Muhsin. *Nedîm Divânı*. Ankara: Akçağ, 1997.
- Mahdum, Abid Nazar. "Ravzatü's-Şühedâ ile Hadîkatü's-Sü'edâ Mukayesesinin Işığında Eski Türk Edebiyatında Tercüme Anlayışı." Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2001.
- Mahmûd Şebüsterî. *Gülşen-i Râz*. (haz. Fatih Ermiş). İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.
- Matthew Melvin-Koushki. "Another Scientific Revolution, The occult sciences in theory and experimentalist practice." *Routledge Handbook on the Sciences in Islamic Societies*. London: 2023: 328-339.
- Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmanî*. (haz. A.Aktan, A.Yuvalı, M.Keskin) C.V. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1995.
- Mengi, Mine. "Eski Türk Edebiyatında Nesir: Gelişimi ve Kaynakçası." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. C.5. S.10. 2007: 43-76.

- Mengi, Mine. *Mesihî Divânı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 1995.
- Mermer, Ahmet. *Karamanlı Aynî ve Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Meyan, Faruk. *Erzurumlu İbrahim Hakka, Mârifetnâme*. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1999.
- Mirzaoğlu-Sıvacı, Gülay. "Türkülerde Mitolojik Unsurlar." *Türkbilim*. 2005/10: 34-53.
- Onay, Ahmet Talat. *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. (haz: Prof. Dr. Cemal Kurnaz). Ankara: Kurgan Yayınları, 2013.
- Özer, Zeynep. *Divan Şiirinde Burçlar*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, 2015.
- Paker, Saliha. "Terceme, te'lif ve özgünlük meselesi." (ed. Hanife Koncu, vd.). *Metin halleri: Osmanlı'da te'lif, tercüme ve şerh* (I. Baskı). İstanbul: Klasik Yayınları, 2014: 37-71.
- Pala, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2004.
- Pamukçu, Oğuzhan. "Oğuz Kağan Destanı'nda Erkek Çocuklarına Verilen Adların Mitolojik Açısından Değerlendirilmesi." *Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi – Journal of Turkish Culture and Civilization Researches [TÜRKÜM]* 1(1). 2020: 172-197.
- Pultar, Mustafa. *Yıldız Adları Sözlüğü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007.
- Redhouse, Sir James. *Turkish And English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2011.
- Sadıkov, Kasımcı. "Kutadgu Bilig'de Gök Bilimiyle İlgili Tespitler - Determinations Regarding of Astronomy in Kutadgu Bilig." *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 42, Erzurum 2010: 33-39.
- Sagan, Carl. *Cosmos*. (çev. Reşit Aşçıoğlu). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 2019.
- Sakaoğlu, Necdet. *Bu Mülkân Sultanları*. İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar, 2012.
- Saraç, Yekta. *Emrî Divânı*. İstanbul: Eren Kitabevi, 2002.
- Sayılı, Aydın. *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: TTK, 1982.
- Sayılı, Aydın. *Uluğ Bey ve Semerkanddeki İlim Faaliyeti Hakkında Gıyasüddin-i Kâşî'nin Mektubu*. Ankara: Ankara Kültür Merkezi Yayını, 1991.
- Sefercioğlu, Mustafa Nejat. *Nev'î Divânı'nın Tahlîli*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- Sezer, Sennur. *Osmanlı'da Fal ve Falnameler*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1998.
- Sinan Paşa. *Maârifnâme*. (haz. İsmail Hikmet Ertaylan). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1961.
- Sunar, Cavit. "İslam Meşşai Felsefesinde İlk Adım (El-Kindî)." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C. XVII. 1969: 29-49.
- Şen, Ahmet Tunç. "Astrology In The Service Of The Empire: Knowledge, Prognostication, And Politics At The Ottoman Court, 1450s-1550s." Phd thesis. Department Of Near Eastern Languages And Civilizations. The University Of Chicago, 2016.
- Şenduran, Fatma Münevver. "Hekimbaşı Abdülaziz Efendi'nin Bayâtî Nakış Yürük Semâi'sinin İncelemesi." *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*. C.7. S.2. 2021: 264-284.
- Şenödeyici, Özer. *Osmanlı'nın Gizemli İlimleri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2017.
- Şentürk, Ahmet Atilla. "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyâre ve Sabiteler." *Türk Dünyası Araştırmaları*, N.90. 1994:156.
- Şentürk, Ahmet Atilla. *Osmanlı Şiir Kılavuzu – IV*. İstanbul: DBY Yayınları, 2020.
- Tarlan, Ali Nihat. *Ahmed Paşa Divânı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1966.
- Tarlan, Ali Nihat. *Hayâlî Bey Divânı*. Ankara: Akçağ, 1992.
- Taşköprülüzâde Ahmet Efendi. *Mevzuat'ül Ulüm İlimler Ansiklopedisi*. (Sad. Mümin Çevik). İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1966.
- Tez, Zeki. *Astronomi ve Coğrafyanın Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları, 2021.
- Tez, Zeki. *Ortaçağ İslam Dünyasında Bilim & Teknik*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları 14, 1991.

- Tolasa, Harun. *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ, 2001.
- Unat, Yavuz. "Eski Astronomi Metinlerinde Karşılaşılan Astronomi Terimlerine İlişkin Bir Sözlük Denemesi." *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C.11, S.11. 2000: 633-696.
- Unat, Yavuz, "Zîc." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Unat, Yavuz. *İlkçağlardan Günümüze Astronomi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2001
- Unat, Yavuz. "Zîc-i İlhânî." *TDV İslam Ansiklopedisi*. C.44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Uslu, Yazgan Nesibe. "Ali Şîr Nevâyî'nin Türkçe Divanlarında Yıldızlarla İlgili Kullanımlar." *Türk Dilinin Başçısı Ali Şîr Nevâyî – 2*. (ed. Ahmet Kartal ve Saniye Eraslan). Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2022: 649-661.
- Uzun, Mustafa. "Edebiyatta Burç." *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C.6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1984.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. C. IV. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Üst, Sibel. Edirneli Nazmî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük). Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2011.
- Yavuz, Kemal. *Muhibbî Dîvânı*. C.1-2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Yazar, Sadık. "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği." Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2011.
- Yenikale, Ahmet. *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*. Kültür Turizm Bakanlığı, 2012. e-kitap
- Yıldırım, Hafsanur. "Divan Şairlerine Göre Burçlar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8, S.41, 2015: 340-352.
- Yıldırım, Nimet. *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2008.
- Yüksel, Ahmet Turan. *İslâm'da Bilim Tarihi*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2017.
- Zavotçu, Gencay. *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.
- Zülfe, Ömer. *Hecrî Kara Çelebi Muhyî'd-din Mehmed Dîvânı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, e-kitap.
- Zülfe, Ömer. *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Farsça Matbu Nüsha**: Semere-i Şecere-i Nücûm, Leknev, 1903
https://archive.org/details/20210613_20210613_1317/page/n5/mode/2up
- Farsça Yazma Nüshalar**: Kitâbü'l- Eşcârü'l-Esmâr, Amasya Beyazıt Kütüphanesi, No. 853; El-Eşcâr ve'l-Esmâr, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, No. 823; Kitâb-ı Eşcâr u Esmâr, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, No. 3425; Muhammed el-Hâfid el-Gûmî, Eşcâr u Esmâr, 14 Muharrem 827, Nuruosmaniye Kütüphanesi – Nuruosmaniye, No. 2777.
<https://www.kuranmeali.com/>
<https://www.luggat.com/>
<https://www.parsi.wiki/> (Farsça beyitler için)
<https://ganjoor.net/>
<https://www.deepl.com/translator> (İngilizce çeviriler için)

Dizin

A	
Abbas Vesim 72	Aslan 27, 31, 35, 37, 42, 47, 49, 54, 62, 131, 132, 133, 134, 136, 137, 138, 177
Abdi Musa 61	Aslü'l-Usûl 61
Abdurrahman Bistâmî 57	Astroloji 11, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 30, 34, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 76, 113, 114, 115, 116, 147, 148, 149, 150, 151, 397, 399, 400
Abdülaziz 59, 61, 71, 72, 73, 74, 75, 114, 115, 117, 124, 397, 398, 402, 403, 405	Astronomi 15, 17, 19, 21, 23, 24, 27, 30, 41, 44, 55, 56, 60, 62, 75, 113, 141, 143, 147, 148, 149, 150, 151, 397
Abdülkerim b. Mevlânâ Sinan 57	Asurbanipal 22, 397
Abdülmecit 59	Âşık Ali İzzet 44
Ahbiye 130, 178	'Avâm-ı Terâzû 131, 392
Ahkâm 15, 19, 22, 23, 62, 397	'Avvâ 131, 137, 177
Ahkâmü'l-A'vâm 71	Ay 17, 26, 28, 29, 32, 35, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 52, 53, 54, 62, 67, 76, 77, 112, 116, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 398, 401
Ahkâmü'n-Nücûm 61	Ayyuk 52
Ahmedî 43, 51, 53, 54, 403	
Ahmed-i Daî 42	
Ahmet Paşa 43, 54, 406	
Ahmet Tahir Efendi 57, 59	
Akreb/Akreb 78, 89, 93, 108, 122, 130, 134, 171, 174, 175, 177, 186, 187, 189, 198, 201, 203, 206, 221, 223, 225, 226, 236, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 262, 279, 282, 288, 299, 316, 327, 328, 335, 350, 353, 361, 377, 393, 394	
Akreb/Akreb 26, 27, 32, 35, 39, 42, 47, 49, 53	
Akyıldız 52, 135, 138, 139	
Alâ el-Müneccim 69	
'Âlem 130	
Ali Kuşçu 56	
Ali Münsî 72	
'Âliye 130	
Ammisaduqa 22, 397	
Anâsır-ı erbaa 26	
Aphrodite 36, 38	
Arab-zâde Mehmet 58	
Arş 28, 45	

B

Babil 22, 64
Bahaeddin Şang-i Müneccim 56
Bâkî 46, 47, 402, 404
Balık 27, 33, 35, 41, 42, 47, 50, 54, 113, 131, 133, 136, 137, 178
Başak 27, 30, 35, 38, 46, 49, 51, 63, 130, 136, 137, 138, 177
Batlamyus 13, 17, 22, 27, 44, 45, 56, 61, 114, 128
Bedr 131
Behiştî 49, 401
Bela' 131, 178
Belde 131, 178
Benâtü'n-na's 51
bere-i felek 48

Beýt 70, 82, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 120, 121, 131, 153, 155, 179, 189, 193, 204, 206, 238, 251, 252, 258, 273, 277, 290, 292, 294, 295, 299, 302, 304, 313, 315, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 367, 368, 369, 372, 375, 376, 377, 378, 383, 384, 391, 395

Birûnî 15

Boğa 27, 30, 35, 36, 42, 48, 49, 50, 54, 107, 108, 113, 131, 136, 137, 138, 177

Buhârî el-Harizmî 69, 70

Burc-ı Behîmî 131

Burc-ı bere 35, 48

Burc-ı buzgale 40

Burc-ı Çehârpâ 131

Burc-ı dü-peyker 36, 48

Burc-ı gav 36

Burc-ı herçeng 37, 49

Burc-ı hilâl 37

Burc-ı hûşe 38, 49

Burc-ı kemân 39, 50

Burc-ı Künk 131

Burc-ı mâhî 41

Burc-ı süreyya 36

Burc-ı şîr 37, 49

Burc-ı Ünsî 131

Burç 17, 25, 26, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 45, 49, 53, 76, 98, 99, 100, 102, 107, 108, 112, 116, 132, 136, 138, 139, 146, 147, 148, 151, 398

Burhanü'l-Kifâye 61

Büstânü'l-Hakâik 60

Butayn 131

Bu'd 131, 133, 365

Büyükeyi 15

C-Ç

Câmasb-nâme 61

Câm-ı Dil-Nüvâz 64, 402

Carl Sagan 23

Cassini Zici 61

Cebhe 131, 177

Cedî 26, 27, 33, 35, 40, 50, 78, 93, 105, 109, 131, 148, 153, 157, 172, 174, 175, 177, 178, 185, 188, 189, 201, 203, 214, 222, 224, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 257, 260, 261, 265, 279, 282, 299, 301, 328, 334, 367, 378, 380, 395

Cemaleddîn Mahmûd Hulvî 64

Cevza 26, 27, 30, 35, 36, 48

Cevzher 131

Connaissance du Temps 61

Cosmos 23, 405

Çarh/çerh 27

Çengnâme 42, 401

Çinari Halifezâde İsmail Efendi 61

Çoban yıldızı 44

Çolpan 44

Çorlulu Zarîfî 44

D

Dâire-i Hüsuf 132

Dâire-i İ'tidâl 132

Dâire-i Kuṭb-ı Cenübî 132

Dâire-i Kuṭb-ı Şimâlî 132

Dâire-i Nısf el-nehâr 132

Davetname 67, 403

Dekan 132

Delv 26, 27, 33, 35, 40, 50, 78, 107, 109, 112, 130, 132, 173, 174, 177, 185, 189, 201, 214, 216, 220, 225, 227, 237, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 254, 262, 265, 281, 282, 302, 315, 316, 376, 380, 394

Delv-i sipihr 40, 50

Derece et-ṭulû' 132

Derican 132

Devr-i Aşgar 132

Devr-i Avsaṭ 132

Devr-i Ā'zim 132

Devr-i Ekber 132

Divânü Lügâti't-Türk 42

Dübb-i Ekber 51

E

Ebû Ma'ser 15, 20, 56, 114, 115

Edvâr 80, 132

Eflâk 27, 45, 65

Ekfânî 66

el-Vâride 75

Emrî 46, 47, 49, 53, 405

Enuma Anu Enlil 22, 397

Erzurumlu İbrahim Hakkı 42, 405

Esed 26, 27, 31, 35, 37, 49, 54, 78, 88, 93, 105, 111, 112, 121, 122, 132, 134, 170, 174, 175, 177, 185, 189, 190, 194, 195, 197, 200, 201, 209, 213, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 254, 258, 262, 263, 279, 282, 287, 303, 316, 324, 329, 334, 335, 343, 376, 393, 394

Esirüddin Münecim 56

es-Sırrü'l-Mektûm 61

F

Fahreddin er-Râzî 20

Fal 15, 19, 23, 60, 64, 67

Fatih Sultan Mehmed 56, 57

Fehim 43

Felek 20, 21, 26, 27, 30, 32, 33, 35, 39, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 85, 98, 117, 119, 126, 127, 142, 153, 166, 176, 178, 180, 185, 186, 195, 197, 202, 203, 210, 253, 254, 256, 275, 283, 300, 357, 361, 386

Felek el-Atlas 132

Felek el-Burüc 132

Felek el-Mâ'il 132

Felek-i atlas 28

Felek-i a'zam 28

Felekiyyat 19

Felekü'l-eflak 28

Ferdü's-Şücâ' 122, 132, 393, 394

Ferganî 56

Ferruhân et-Taberî 20

Feth-i bâb 85, 132, 255

Fethiyeli Halil 59

Fethullah Şirvanî 56

Firdevs-i Tavîl 67, 403

Fuzuli 43

G

Ġufür 132, 177

Ġurre 133

Ġurüb 133

Ġülşen-i Râz 64, 402, 404

Ġüneş 17, 22, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 62, 65, 67, 76, 77, 110, 111, 112, 116, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 398

H

Hadd 133

Hadîd 133

Hak'a 133

Hamel 26, 27, 32, 34, 35, 47, 48, 51, 132

Eşcâr u Esmâr 18, 45, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 114, 115, 116, 117, 124, 145, 146, 147, 148, 149, 153, 154, 397, 398, 399, 400, 403, 406

Eşref saati 16, 17, 52, 62, 63, 397

eş-Şarîf el-Bakrî 61

Eş'arîzade 66

Evc 132

Evliyâ Çelebi 57

Han-ı kemân 39

Harekâtü'l-Kevâkib 61

Harezmî 56, 115, 125

Harîf 133

Harita 24, 25, 34, 55, 107, 109

Haṭṭ 133

Haṭṭ-ı Semt 133

Hayâlî Bey 43, 45, 47, 48, 405

Haydar Remmâl 57

Hayyız 133

Hen'a 133, 177, 393

Heylâc 133

Hind 22, 130, 167, 173, 174, 176, 177, 178, 184, 195, 212, 274

Hitabi el-Hüseynî Salman 57

Hubeys et-Tiflîsî 56, 60, 114

Hubût/Hubût 77, 133

Hurşîd ü Feraḥşâd 43

Husûf/Husûf 53, 133

Hûşe-i çarh 38, 49

Hûşe-i sipihr 38, 49

Hût/Hût 26, 27, 33, 35, 41, 47, 50, 51, 70, 78, 88, 89, 107, 133, 150, 157, 173, 174, 175, 177, 186, 188, 189, 199, 201, 221, 223, 225, 226, 227, 236, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 255, 256, 279, 281, 287, 288, 299, 316, 369, 380, 383, 395

Hüseyn Efendi 57, 58

Hüseyn Hilmi Efendi 59

Hüseyn Hüsnü Efendi 59, 61

Hüsn ü Aşk 43

İ

İctimâ' 133

İhtifâ 133

İhtirâk 82, 110, 133, 232, 233, 234, 235, 236

İhtiyârât 133

İhvân-ı Safâ 21

İkizler 27, 30, 35, 36, 42, 46, 48, 102, 107, 131, 135, 136, 137, 139, 140, 177

İklîl 133, 177

İlm-i nücüm 15, 18, 19, 24, 56, 60, 397

ilm-i nücüm-i ta'limî 19

İnhîfâz 133

İnhîrâf 133

İran 22, 32, 56

İshak el-Kindî 20

İstikbâl 133

İstikrâr 134

İşteke 134, 393

İtalyan Tarihi 75

İttisâl 79, 134, 200

J

Jüpiter 17, 26, 33, 45, 63, 77, 102, 134, 136, 137, 138

K

Kalb 134

Kalbü'l-'Akreb 394

Kamer/Kamer 26, 28, 29, 35, 37, 45, 46, 49, 51, 54, 67, 70, 78, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 98, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 119, 120, 121, 122, 128, 130, 133, 134, 148, 154, 166, 169, 170, 171, 172, 175, 177, 180, 184, 185, 186, 188, 191, 193, 196, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 210, 214, 232, 233, 235, 237, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 263, 264, 265, 268, 270, 274, 275, 276, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 292, 300, 301, 310, 311, 313, 314, 315, 316, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 327, 328, 329, 330, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 347, 348, 356, 380, 381, 383, 384, 386, 387, 392, 395

Kanuni Sultan Süleyman 57, 60, 113

Karamanlı Aynî 48, 49, 51, 405

Kâse-i Dervişân 134

Kastamonulu Kiyâsî 44

Kâşifü'l-Maktûm fî 'İlm en-Nücûm 61

Kâtip Çelebi 15, 57

Kâtipzâde Mehmet Refî 72

Kavs/Kavs 26, 27, 33, 35, 39, 47, 50, 78, 107, 111, 134, 148, 157, 172, 174, 175, 177, 186, 188, 189, 190, 197, 199, 201, 209, 213, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 255, 260, 262, 279, 281, 299, 301, 343

Keffü'l-ḥadîb 134, 394

Kejdüm 39, 49

Kelbü'l-Ekber 52

Keldaniler 32

Keşfü'z-Zünûn 15

Kethüdâ 134

Kırân 52

Kırânât 80, 134, 212

Kırân-ı Aşğar 134

Kırân-ı Avsaṭ 134

Kırân-ı Ekber 134

Kırân-ı Nahşeyn 134

Kırân-ı sa'deyn/Kırân-ı Sâdeyn 52, 134

Kırân-ı 'Azîm 134

Kırân-ı 'Ulvîyeyn 134

Kıta'ât-ı Nekâve fî Tercemeti Kelimât-i Boerhâve 73

Kitâbü'l-Medhal fî smâ'ati ahkâmü'n-Nücûm 61

Kitâbü Şerhi'l-Makâlâtî'l-Erba'a li-Batlamyûs 114

Koç 20, 27, 29, 32, 35, 42, 47, 48, 50, 56, 63, 107, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 177, 404

Könâk 134

Kova 27, 33, 35, 40, 42, 50, 54, 107, 131, 132, 133, 136, 137, 178

Kozmik alem 43

Kozmik unsur 43

Kozmografya 42, 43

Kûsyâr b. Lebbân 61

Kutadgu Bilig 41, 42, 401, 405

Kıtb-i Cenübî 135

Kuvvet-i Zâfî 135

Küfri Hasan Çelebi 58

Kürsi 28

Küsûf/Küsûf 53, 87, 135, 268, 270

L

Lâhicî 64

Lâmi'î 43

Leylî 135

Lütfullah el-Mevlevî 58

M

Mâcerâ-yı Mâh 44

Mağribî 135

Mârifetnâme 42, 405

Mars 11, 17, 26, 32, 42, 44, 45, 47, 62, 77, 101, 102, 107, 134, 135, 136, 137, 138

Mâşallah b. Eserî 56

Maşnıkî 135

Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Ma'arif 71, 74

Medâr 135, 393

Mefâtihu'l-i'câz fî Şerhi-i Gülşen-i Râz 64

Mehmed b. Hüsrev el-Mihâlicî 61

Mehmed b. Kâtip Sinan 57

Mehmed b. Yusuf 57

Mehmed Subhî Efendi 71

Meks 135

Melhame-i Danyâl 60

Me'mûn 56

Mesâ 135

Mesihî 49

Meṭâli' 135

Mevlânâ İsa 57

Mevzû'atü'l-Ulûm 15

Meyl 135

Meyyite 135

Mısır 22, 30, 31, 150, 151

Mihr ü Mâh 44, 403

Mir İbrahim 59

Mîrim Çelebi 57, 61

Mîrrîh 11, 26, 28, 29, 32, 34, 35, 39, 47, 135

Mirzem 135, 393

Mîzân/Mîzân 26, 27, 30, 38, 78, 93, 94, 107, 135, 148, 171, 174, 175, 177, 178, 186, 187, 188, 189, 201, 203, 214, 215, 220, 225, 237, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 254, 262, 269, 274, 279, 280, 281, 282, 287, 288, 299, 335, 336, 338, 353, 361, 376, 378, 380, 388, 390

Muhâk 135

Muhibbî 43

Muhterik 135

Muḳâbele 135

Muḳaddem 122, 132, 135, 137, 178, 393, 394

Muḳârene 135

Muḳârin 135

Mûsâ b. Hasan b. Nevbaht 61

Muslihiddin b. Mustafa 57

Mustafa b. Ali el-Muvakkit 58

Mustafa Zeki 58

Muzaffâr b. Muhammed Kâsım el-Cunâbâdî 61

Mu'ahḥar 135

Mu'avvec 135

Mu'tedile 136

Mübtez 136

Mücessed 27, 136

Müftî-zâde-i Yenişehirî Mehmed Said 61

müneccim 25, 49, 57, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 127, 167, 180, 247, 274, 315, 388

Müneccime Bibi 56

Münḥafıza 136

Münkalib/Münkalib 27, 136, 171

Müntehabü Esrarî'n-Nücûm li Aristo 114

Müsellese 81, 110, 136, 176, 218, 219, 221, 224, 225, 226, 232, 233, 234, 235, 236

Müstakimü't-tulû' 136

Müsta'î 136

Müstevî 136, 196

Müstevlî 79, 136, 204

Müşterî 78, 81, 82, 83, 84, 85, 90, 91, 94, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 110, 112, 113, 120, 136, 148, 150, 155, 168, 169, 170, 172, 173, 177, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 193, 196, 199, 201, 205, 206, 212, 216, 217,

218, 219, 220, 221, 222, 223, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 238, 240, 246, 249, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 260, 263, 264, 265, 268, 269, 275, 278, 281, 282, 284, 285, 286, 289, 299, 300, 301, 304, 305, 309, 310, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 326, 328, 329, 330, 335, 337, 338, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 351, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 394

Müşterî 11, 26, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 41, 47

N

Naḥs-ı Aşfer 136

Naḥs-ı Ekber/Naḥs-ı Ekber 33, 40, 47, 136

Na'îli 43

Nâkışü'n-nür 136

Nârî 136

Nasîrüddin et-Tûsî 56

Naşid Bey 59

Nazîf-zâde Ahmed Hâmid 73

Nebatiler 22

Necafî Bey 43

Nedîm 45, 50, 52, 53, 74, 404

Nef'î 43

Nehârî 136, 190

Neptün 26, 41, 54

Nesre 52, 136, 177

Nesrû'l-vâkı 136

Nesrû't-tâir 136

Neşati 43

Nev'î 43, 405

Neyyireyn 136

Neyyir-i Aşğar 136

Neyyir-i A'zam 136

Neyyir-i Fekke 122, 136, 393, 394

Ne'â'im 136

Nişf en-nehâr 136

Nizâmî 47, 403

Noḳta-i İ'tidâl 134

Noḳta-i Mağrib 136

Noḳta-i Maşnık 136

Numan Efendi 59

O-Ö

Oğlak 27, 33, 35, 40, 42, 50, 107, 131, 133, 135, 136, 137, 178, 405

Oğuz Destanı 42

Oğuz Kağan 42, 405

Osman Kâmil Efendi 59

Osman Saib Efendi 59
Ömer Şifâî 72

P

Pasban 40
Päye 136, 394
Peren 51
Pervîn 51
Plüton 26, 54

R

Ratip Efendi 63
Ravzî 48, 53, 401
Recül-i Cevzâ Yesârî 137
Refâh 137
Reşâ 137, 178
Revânî 43, 46, 403
Re's 122, 136, 137, 185, 393, 394
Re'sü'l-hevâ 137
Rub'-ı Evvelî 137
Rub'-ı Râbî' 137
Rub'-ı Sâlis 137
Rub'-ı Sâni 137
Rücû' 137

S-Ş

Sabit 17, 27, 137
Sâbi' 97, 137, 366
Sadi b. İshak 58
Sa'dî b. İshak Çelebi 57
Sadullah Mehmet Efendi 59
Sâilî-i Şîrâzî 43
Sakibü'l-mâ 40
Şamim 137
Şarfe 122, 137, 394
Satüm 17, 26, 33, 45, 50, 62, 77, 104, 107, 134, 136, 138, 140
Saymarî 61, 114
Sa'at el-mu'tedil 137
Sa'at el-zamâniyye 137
Sa'd-ı Aşgar 137
Sa'd-ı Ekber 137
Seb'a-i Seyyâre 137
Sehl b. Bişr 20
Sehm 137
Selikî 50
Semt 137
Seretân 26, 27, 34, 35, 37, 49
Seretân 70, 78, 88, 93, 109, 120, 137, 148, 157, 159, 170, 174, 175, 177, 178, 185, 188, 189,

194, 198, 199, 201, 210, 214, 221, 223, 225, 226, 227, 236, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 257, 263, 282, 287, 299, 313, 316, 328, 335, 376, 382
Sevâni Nücüm 137
Sevr 26, 27, 30, 34, 35, 36, 48, 51, 54, 78, 107, 108, 121, 122, 131, 132, 137, 148, 169, 174, 175, 177, 186, 187, 188, 189, 191, 194, 198, 199, 200, 201, 206, 212, 213, 222, 224, 226, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 248, 252, 262, 263, 279, 281, 282, 287, 288, 316, 327, 335, 342, 350, 359, 361, 369, 376, 378, 392, 394
Seydi İbrahim b. Seyyid 57
Seyyâre 25, 26, 45, 133
Seyyâre-i Suffiyye 138
Seyyâre-i 'Ulviyye 138
Si Fasl 60
Simâk 138, 177
Simâkü'l-a'zel 138
Simâkü'r-râmiş 138
Sindhind 56
Sirius 52
Solbon 44
Subhî Ahmed Efendi 71
Şubh-i Şâdik 138
Sultan I. Abdülhamit 59
Sultan II. Abdülhamit 57, 59
Sultan II. Ahmet 58
Sultan II. Bayezid 57, 58, 59, 397
Sultan III. Ahmet 58
Sultan III. Murat 58
Sultan III. Osman 59, 60
Sultan III. Selim 59, 60, 63
Sultan II. Kılıç Arslan 56
Sultan II. Mahmut 59
Sultan II. Murad 56
Sultan II. Süleyman 58
Sultan I. İbrahim 58
Sultan I. Mahmut 58, 59
Sultan I. Murad 56
Sultan I. Selim 58
Sultan I. Süleyman 58
Sultan IV. Mehmed 57, 58
Sultan IV. Murat 58
Sultan IV. Mustafa 59
Sünbüle 26, 27, 30, 35, 38, 46, 49, 78, 85, 88, 89, 138, 148, 157, 170, 174, 175, 177, 186, 187, 188, 189, 199, 201, 206, 213, 222, 224, 226, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 254, 255, 263, 279, 281, 287, 288, 303, 316, 324, 338, 369, 376, 388, 395

Süreyyâ 51, 129, 134, 138, 177, 392
Şarţeyn 138
Şehâdet 79, 138, 202
Şems 11, 26, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 45, 46, 49, 54, 82, 83, 84, 86, 89, 90, 98, 101, 109, 110, 112, 115, 138, 150, 168, 170, 172, 173, 175, 177, 182, 184, 185, 186, 191, 196, 203, 228, 229, 230, 231, 238, 246, 248, 249, 250, 251, 254, 255, 257, 258, 259, 260, 263, 265, 268, 270, 273, 275, 276, 278, 281, 283, 284, 285, 290, 292, 301, 308, 309, 310, 312, 314, 319, 322, 324, 327, 332, 362, 395
Şemsiyye 60, 212, 213, 216
Şem'î 46, 48, 403
Şeref 47, 77, 78, 98, 120, 125, 138, 144, 148, 150, 159, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 188, 189, 204, 250, 281, 343, 345, 375, 376, 378, 402
Şerîf el-Bekrî 73
Şeyh Galib 43
Şeyhülislam Kadızade Şemsettin Efendi 57
Şihâb 138
Şimâlî 135, 138
Şi'râ 52
Şi' râyân 138
Şi' rü'l-gumeydâ 138
Şi' rü'l-'ubür 122, 138, 394
Şu'arâ-yı Şâmî 138, 393
Şu'arâ-yı Yemânî 138

T

Tables Astronomiques 61
Takımyıldızı 51, 131, 134, 137, 138, 140
Taküyiddin Rasid 58
Tâli' 83, 88, 89, 93, 97, 138, 216, 248, 276, 292, 305, 312, 328, 335, 363
Tarfa 138
Taşköprülüzâde 15, 23, 45, 405
Tenbihâtü'l-Müneccimîn 61
Terazi 27, 30, 35, 38, 42, 49, 54, 113, 131, 135, 136, 137, 138, 177
Terbî' 53, 138, 229, 230, 231, 246, 247
Terceme-i Eşkâl-i Nasır-ı Tûsî 60
Terceme-i Kirânât-ı İnşirâh b. Alî al-Nisâbüri 115
Tercüme el-Madhal fi Ahkâmü'n-Nücüm li Kuşyâr b. Labbân 115
Tercüme-i Burhânü'l-Kifâye 73, 115
Tercüme-i Câmîü'l-Ahkâm li Ya'kub el-Kasrânî 114
Tercüme-i Cevâmîü'l-Ahkâm li Ebü'l-Hasan 'Alî b. Zeyd el-Bayhakî 115
Tercüme-i İhtiyârât-ı Nasîruddîn et-Tûsî 115
Tercüme-i Risâle-i Ebü Sa'îd Belhî 115

Tercüme-i Suvarü'l-Kevâkib li'l-Süffî 114
Tercüme-i Tanbihât el-Munaccimîn li Muzafâr b. Muhammed Kâsım el-Cunâbâzî 115
Terdîs 138
Teslîs 52, 53, 79, 109, 138, 145, 153, 207, 228, 229
Tesviye 138, 293
Tesyîrât 139
Tesyîr-i Aşfâr 139
Tesyîr-i A'zîm 139
Tesyîr-i Ekber 139
Tesyîr-i Evsât 139
Teşrîk 139
Tetrabiblos 17, 56, 61
Tev'eman 36, 48
Tev'em 139
Tül 139
Tulû' 139
Turâbî 139

U-Û

Ubeydullah Efendi 59
'Ubür 139
Ûdî 44
'Ukde 139, 185, 377
Uluğ Bey 56, 61, 405
Umdetü'l-İlhâniyye 71
Uranüs 26, 40, 54
Usulü'l-Melhame 60
Utârid 11, 26, 28, 29, 30, 35, 36, 38, 45, 46, 48
'Utârid 78, 81, 82, 83, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 102, 103, 107, 108, 110, 112, 113, 120, 128, 139, 144, 145, 148, 150, 153, 155, 157, 159, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 177, 180, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 193, 196, 199, 200, 201, 203, 204, 206, 215, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 239, 244, 247, 249, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 263, 264, 265, 269, 275, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 300, 301, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 313, 315, 316, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 331, 332, 335, 336, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 345, 347, 348, 351, 356, 368, 371, 372, 373, 374, 376, 378, 379, 380, 381, 384, 385, 386, 387, 388, 391, 394
'Uyûk 139
Ûlker 42, 51, 138

V

Vâmık u Azrâ 43, 52
Vebâl 77, 139
Veffâk Muhammed 61
Venüs 17, 22, 26, 30, 44, 45, 49, 54, 63, 77,
101, 103, 108, 113, 134, 137, 138, 140, 397
Venüs Tableti 22, 397
Veted 97, 137, 139, 360, 366

Y

Yay 27, 33, 35, 39, 42, 47, 50, 62, 131, 134,
136, 137, 178
Yeddü'l-Cevzâ 122, 139, 392, 394
Yemîn 139
Yengeç 27, 29, 35, 37, 42, 49, 131, 133, 134,
136, 137, 177
Yıldızname 12, 18, 61, 115, 398, 399
Yunanistan 22
Yusuf b. Ömer Es-Saati 58

Z

Za'idü'n-nür 140
Zâti 43
Zâyiçe 140
Za'af-ı Kevkeb 140
Zebânâ 140, 177
Zebre 140, 177, 393
Zeneb 140
Zenebü'd-dücâce 140, 394
Zevâl 140
Zevâü'z-zenâb 140
Zic 17, 61, 71, 406
Zic-i Şâhî 71
Zirâ' 140, 177, 393
Zodyak 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35,
48, 60, 402

Zuhal 26, 28, 29, 32, 33, 34, 35, 40, 42, 47,
50, 52, 109
Zuhal 78, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91,
92, 93, 94, 98, 104, 105, 106, 107, 108, 110,
111, 112, 113, 120, 140, 145, 148, 155, 168,
169, 170, 171, 172, 173, 177, 183, 184, 185,
186, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 195, 196,
200, 201, 205, 206, 209, 210, 212, 215, 216,
217, 218, 219, 220, 221, 227, 228, 229, 232,
237, 239, 246, 249, 250, 251, 252, 253, 254,
255, 256, 257, 260, 261, 262, 265, 268, 269,
275, 278, 281, 282, 284, 285, 287, 288, 289,
299, 300, 301, 303, 304, 305, 309, 310, 314,
315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 325,
326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334,
335, 337, 338, 340, 342, 343, 344, 345, 347,
348, 349, 350, 351, 356, 361, 368, 369, 370,
371, 372, 374, 376, 377, 378, 379, 380, 381,
382, 383, 384, 386, 387, 394
Zücesedeyn 36
Zühre 11, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36,
38, 42, 44, 45, 46, 49, 52, 54, 78, 81, 82,
83, 84, 85, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 101,
102, 103, 104, 106, 107, 108, 110, 111, 112,
113, 120, 128, 140, 145, 148, 150, 153, 154,
168, 169, 170, 171, 173, 177, 181, 184, 186,
187, 188, 189, 191, 193, 196, 198, 200, 201,
204, 205, 206, 218, 219, 220, 221, 222, 223,
224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232,
233, 235, 238, 243, 246, 249, 252, 253, 254,
255, 256, 257, 259, 260, 265, 269, 275, 277,
278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 288, 289,
300, 302, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 314,
315, 316, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 326,
328, 329, 330, 331, 332, 333, 335, 338, 341,
342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 351, 368,
369, 370, 371, 372, 373, 376, 377, 378, 380,
381, 382, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 391,
394, 402, 403

HEKİMBAŞI AZİZ EFENDİ'NİN
Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'
Tarihî Astrolojinin Kaynaklarından
"AĞAÇLAR VE MEYVELER"

Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde "yıldızname" türünde kaleme alınan pek çok telif ve tercüme eserin bulunduğu bilinmektedir. Bu bağlamda çalışmaya temel teşkil eden *Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'*ın söz konusu eserler arasındaki yerini tayin etmek, çalışmanın çıkış noktası olmuştur.

Ansiklopedik bir mahiyete sahip olan *Tercüme-i Eşcâr u Esmâr'*, ortaya koyduğu bilgiler doğrultusunda geçmişin astroloji bilgisi ile bugünün bilgisi arasında benzerlikler barındırması yönüyle dikkate değer bir eser konumundadır. Klasik Türk edebiyatının mevcut malzemelerinden biri olan gök cisimleri, bir beyitte ya da müstakil bir eserde karşımıza çıkabilmekte ve bu unsurların doğru bir biçimde anlamlandırılması adına astrolojik bilgiler ihtiva eden metinlerin alana kazandırılması gerekmektedir. Nitekim bu amaç doğrultusunda atılan küçük bir adım niteliği taşıyan çalışmanın öncelikli hedefi de eserin gelenek içerisindeki yerini tayin edebilmek ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda mukayeseli bir değerlendirme yapabilme imkânı sunabilmektir.

Çalışmanın giriş bölümünde ilm-i nücumun konumu ile bugün doğum haritası/horoscop olarak tabir edilen zîc temelli zâyîçelerden bahsedilmiştir. Ardından üç temel bölüme ayrılmış olan çalışmanın birinci bölümünde: ilm-i nücumun tanımı ve kapsamı ile ilm-i nücûma dair temel unsurlardan bahsedilmiştir; ilm-i nücumun Türk edebiyatındaki yeri ile kozmik unsurların ve diğer astronomik unsurlar ile gök olaylarının klasik Türk şiirindeki kullanımına değinilmiştir; Osmanlı'da görev yapan müneccimbaşılar, ilm-i nücûma ait eserler ile ilgili çeviri faaliyetleri ve ilm-i nücum ile müneccimlere yönelik eleştirilere yer verilmiştir. İkinci bölümde eserin müellifi ve mütercimi hakkında bilgi verilirken eserin konusu ve kapsamı, dil ve anlatımı, ilm-i nücûmdaki yeri, mütercim'in tercüme metoduna değinilmiştir, bölümün sonuna bir de terim ve kavramlar sözlüğü eklenerek metin içerisinde geçen terimlerin izahı amaçlanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümü ise metne ayrılmış, bu bölümde metnin kuruluşunda tercih edilen ve edilmeyen nüshaların detaylı bilgisine yer verilerek buradan elde edilen bilgiler doğrultusunda nüshaların seçere tespiti yapılmıştır.

